

FILOSOFIE NOUZE PRO DNEŠNÍ SPOLEČNOST

JOSEF DOLISTA

Josef.Dolista@htf.cuni.cz

PAVLA DAMOHORSKÁ

Pavla.Damohorska@htf.cuni.cz

HUSITSKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA UNIVERZITY KARLOVY
HUSSITE THEOLOGICAL FACULTY OF CHARLES UNIVERSITY

A PHILOSOPHY OF NEED AND NECESSITY FOR CONTEMPORARY SOCIETY

Abstract: Theology is a multidisciplinary field dealing not only with the relations between God and man but also among humankind. Therefore, the task of Theology is to deal with the contemporary problems of human society. The following articles by Prof. Josef Dolista and Dr. Pavla Damohorska deal with some aspects of the present society deeply influenced by the pandemic situation. While Professor Dolista focuses on the attitude of medical staff towards individuals, Dr. Damohorska's contribution outlines some basic features of the human character in relation to Jewish ethics as well as the way of how to overcome the negative aspects.

Keywords: need; philosophy; pandemic; ethics; humanity; Viktor Frankl; Maharal; religion; creation; society

THEOLOGICAL REVIEW, Vol. 92, 2021, No. 1, Number of Article 6, p. 92 – 100.

DOI: 10.14712/12117617.92.1.6

Úvod

Teologie je multidisciplinární obor zahrnující v sobě jak vztah člověka k Bohu, tak vztahy mezi lidmi navzájem. Je tedy jednou z úloh tohoto vědního oboru zabývat se aktuálními společenskými tématy. V současné době se nachází lidstvo ve velice specifické situaci, ve které je nuceno čelit aktuální hrozbě v podobě celosvětově rozšířené pandemie. Tato situace s sebou nese nespočet otázek, mezi něž spadá v neposlední řadě otázka mezilidských vztahů, lidské solidarity a spolupráce, vnímání potřeb druhých lidí. Následující příspěvky prof. Josefa Dolisty a dr. Pavly Damohorské reagují na některé společenské aspekty, jež mohou být do určité míry touto situací dotčeny.

Filosofie nouze pro lékaře a pacienty

Josef DOLISTA

Úvod do problematiky

V současné době se často poukazuje na stav zdravotnictví v České republice, na její problémy, lidé upínají své pohledy na lékaře, zdravotní sestry, celý ošetrující personál, mají k nim respekt, uznání, ale i kritické postoje.

Lékař stojí před pacientem jako ten, kdo se nalézá ve velmi obtížné situaci, musí rozhodnout o kvalitě léčby a případně jej doprovodí až ke konci života. Obtížná situace lékaře souvisí nejen s ryze medicínskými znalostmi, ale také s psychologií, chemií, fyziologií, s celostním (holistickým) chápáním člověka. Lékař se nevyhne ani otázkám filosofickým a náboženským, protože pacienti projevují své názory na svět a na náboženství. To dosvědčuje, že tělo a duši máme vnímat jednotně. Byl to právě prof. Zdeněk Kučera, který v r. 2018 ve svém krátkém projevu na začátku akademického roku správně formuloval, že máme možnost opírat se o dva pilíře: na straně jedné je to teologie a na straně druhé je to medicína.

Člověk je tělesně – duchovní bytost

Protože je člověk tělesně – duchovní bytost, postupuje moderní medicína vůči svým pacientům způsobem, který odpovídá této jednotě.¹ Z důvodu duchovního aspektu člověka potřebuje medicína takovou filosofii, která umí zacházet s člověkem k jeho procesu uzdravování. Medicína se nekoncentruje jen na fyzický stav pacienta, ale také na jeho životní osudy, zkušenosti, vyprávění. To se týká všech oborů medicíny, ale je zřejmé, že obor psychiatrie požaduje lékaře, kteří ovládají umění komunikace s pacientem a jeho duševními strastmi. Filosofie stavu nouze je vhodná pro komunikaci lékaře s pacientem, pacienta s lékařem, kdy bezesporu důvěra mezi nimi je mostem pro medicínský úspěch.

Filosofie nouze

Ačkoli se v tomto textu zdůrazňuje duchovní aspekt člověka v medicíně, přesto je nutné konstatovat, že moderní medicína je orientována na technické vymoženosti, které zajišťují diagnózu a léčbu. Kdyby měl být opomenut duchovní aspekt člověka, pak by se člověk téměř ztratil uprostřed technického vybavení moderní medicíny. Význam přístrojového vybavení medicíny je zárukou přesnosti a úspěchů. Současní lékaři ovládají technologie, o kterých mohli lékaři starších generací jen snít. Odpovědí na tuto skvělou technickou stránku současné medicíny je snaha o péči, která neodhlíží od duchovní sféry pacientů. Medicínské vzdělání

¹ Srov. ECKHARD, Frick: Welche Philosophie braucht die Medizin? Sieben Thesen zur Hermeneutik einer modernen Humanmedizin. In: *Stimmen der Zeit. Heft 2* (Februar 2018). ISSN: 0039-1492. S. 100-109.

nutně vede k léčení nemocné části organismu, kde je nezbytné přírodovědecké vzdělání a na základě tohoto vzdělání objevit možnosti léčby. V procesu porazit danou patologii organismu lékař ani nemusí mluvit s pacientem, soustředí se na výsledky laboratorních indikací, kterých není málo, na možnosti léčby, která odpovídá chorobě. Lidství pacienta se ztrácí v používání vědeckých metod a konkrétních činů v procesu pokoření choroby. Terapeutické intervence jsou samozřejmě žádoucí, pacienti se na ně i těší, ale lékař nemůže odhlédnout od toho, že nositel nemoci je člověk se jménem a příjmením a má svou životní historii. To znamená, že nemůže odhlížet od subjektivní stránky člověka, od jeho pocitů, obav jeho rodiny, od přání a tužeb pacienta. Mezi lékařem a pacientem má dojít k profesionálnímu porozumění, pochopení a důvěře. Pacient může posuzovat svůj stav na základě zpráv z internetu, kde nejsou prezentována odborná stanoviska, ale neodborná. Ta mohou dokonce narušit důvěru pacienta v profesionalitu lékaře. Dokonce některé tzv. medicínské informace z internetu vedou pacienty k tomu, aby léčbu odmítali a zajistili si sami léčbu způsobem kontraproduktivním. I nyní v době Coronaviru-19 lze nalézt na internetu informace o nevýhodnosti být očkovan, o výhodnosti neočkovaní dětí atd. To je jen malá ukázka toho, jak internet radí pacientům. Neprofesionální, neodborné hypotézy lidí bez medicínského vzdělání velmi škodí pacientům současným a budoucím, pokud jim někdo uvěří. Proto lékař svým zájmem o duchovní aspekt pacienta získá důvěru pacienta, jeho strach, obavy, bude moci ovlivnit pacienta mnohem více a odborně k nahlížení na svou chorobu a léčbu. Protože lékaři ctí autonomii pacienta, respektují nárok pacienta znát pravdu svého zdravotního stavu a odpovídají na dotazy po možnostech úspěšné léčby, ale také odpovídají na dotazy, kdy pacientům sdělí, že možnosti léčby již nejsou. V dobrém dialogu s lékařem se může pacient mnoho dozvědět a připravit se na život s doprovodem dané choroby nebo se připravit na postupný odchod z tohoto světa. Tyto dialogy mezi lékařem a pacientem jsou významné v životě pacienta, je v nich mnoho emocí. Nelze se tomu divit, lékař je tak vtažen do úzkosti pacienta a jeho mnoha otázek. Právě v tomto okamžiku vystupuje schopnost empatie lékaře a jeho filosofická vybavenost, která mu poslouží v dialogu s pacientem. Filosofická antropologie může posloužit lékaři, aby vnímal velikost a originalitu jedinečného života pacienta a pomáhal mu smířit se s konečností života.² M. Scheler zde poukazuje na trvalé hodnoty etiky, které mají vlastní bytí a rozpoznáváme je cítěním. Duchovní hodnoty spatřuje M. Scheler spolu s náboženskými jako nejvyšší. Pokud jeho etiku chceme aplikovat na medicínu, pak můžeme tvrdit, že lékaři mají objevovat u svých pacientů hodnoty v jejich životě a respektovat je. Lékař, má-li svou profesi vykonávat profesionálně,

---

² Srov. dílo Maxe Schelera, zejména knihu *Vom Ewigen im Menschen*. Leipzig: Leipzig Verlag 1921.

pohybuje se stále mezi vědeckou objektivitou zaměřenou k léčebným úkonům a subjektivitou pacienta. Lékař se může dívat na člověka také jako na tajemství. Slovo tajemství je dnes více spojeno s filosofií, teologií a psychologií, přesto jej lze použít i v medicíně, pokud se tímto slovem rozumí zkoumání něčeho, co ještě není zřejmé. Slovo tajemství užívané ve filosofické antropologii se chápe jako respekt před člověkem, kterého lze označit jako „homo absconditus“.³ V přírodovědeckém myšlení dnes převládá přesvědčení, snad oprávněné, že vše materiální lze operacionalizovat, tedy zkoumat, že odpovědi na otázky, které nejsou dostačující, budeme v průběhu času odpovídat mnohem dokonaleji. V oboru filosofie a teologie je to jinak. Při slově tajemství lze myslet na transcendentní dimenzi člověka, na jeho souvztažnost k Bohu, na působení Boží milosti v člověku, na spásný plán Boží s člověkem. I toto je důvod, proč je nutné s každým pacientem zacházet jako s tajemstvím, které zná jen Bůh. Proto si přejeme antropologickou medicínu, která respektuje člověka v jeho neviditelném duchovním světě. Filosofie nouze, která je aplikována na pacienta, je vhodným nástrojem, jak otevírat pohled lékařů k subjektivní stránce pacienta. Právem píše Viktor E. Frankl ve své knize Lékařská péče o duši,⁴ že lékařská péče o duši není náhradou kněžské péče o duši.⁵ Lékař může v pojetí V. E. Frankla poukázat svým pacientům, že smysl má všechno, včetně konce života. Milan Machovec, český filosof, napsal knihu Smysl lidské existence⁶, kde na s. 126 uvádí: „Věda je v principu mravně čistá; především lékařství (byť i to začíná ohrožovat samu existenci lidstva tím, že zachraňuje individua geneticky vadná, jež budou dále růst a plodit potomstvo – ke globálnímu zániku).“ K filosofii nouze jeho slova jsou lékařům vzdálená, protože jejich poslání je zachraňovat a léčit, pomáhat a mírnit bolesti. Je jisté, že lékařství proměňuje velmi chudé země s vysokým procentem smrtelnosti ke zlepšení zdravotního stavu. Mění se tak státy africké i latinské Ameriky.

Lékařům může V. E. Frankl k tématu tajemství člověka připomenout: „Lékař se přece sám stal bezmocným a neschopným vyrvat smrti její oběť; pacient tu však stojí jako člověk, který vzdoruje osudu tím, že jej bere v tichém utrpení na sebe, a tím uskutečňuje na metafyzické rovině opravdový výkon – zatímco lékař ve fyzickém světě, v oblasti lékařské činnosti, právě selhává.“⁷

³ Srov. PLESSNER, H.: Homo absconditus. In: DUX, G a spol.: *Gesammelte Schriften*. Bd. 8. Frankfurt am Main 1969/2003. ISBN: 978-3-518-29231-0. S. 353-366.

⁴ Srov. FRANKL, V. E.: *Lékařská péče o duši. Základy logoterapie a existenciální analýzy*. Brno: Cesta 2015. ISBN: 978-80-7295-195-6.

⁵ Srov. tamtéž, s. 196.

⁶ Srov. MACHOVEC, M.: *Smysl lidské existence*. Praha: Akropolis 2006. ISBN: 978-80-7304-143-4.

⁷ Tamtéž, s. 113. K datu 1.2.2021 zemřelo podle statistiky 16 392 lidí s nákazou Covid-19 v České republice. Srov. www.seznam.cz. [Cit. 1.2.2021.]

Závěr

Filosofie nouze je nutná k výkonu lékařského povolání a příbuzných oborů. Existuje mnoho autorů ve filosofii, od kterých se lze poučit a je možné rozvíjet jejich filosofický odkaz směrem k filosofii nouze.

Lidská povaha ve filosofii nouze pro společnost

Pavla DAMOHORSKÁ

Úvod do problematiky

V současnosti, kdy je lidstvo postaveno před velice závažnou překážku v podobě koronavirové pandemie, jsme svědky v odborné i laické veřejnosti odkazů na lidskou humanitu na straně jedné, na straně druhé však můžeme sledovat příklady lidské bezohlednosti a přezíravosti k potřebám druhých. Mnohde vycházejí poznámky o nutnosti humánního chování v mezilidských vztazích z biblických zpráv o stvoření člověka a zvláštní důležitosti nabývá v této souvislosti stať o stvoření člověka k obrazu Božímu. Mnohé z těchto komentářů automaticky předpokládají, že stvoření člověka v sobě na základě biblického narativu nese sounáležitost s dalšími lidskými bytostmi a je základem pro vzájemnou pomoc, tolik potřebnou právě v dnešní době.

O tom, že způsob stvoření člověka, tak jak je podán v biblické knize Genesis, nemusí nutně znamenat pouze kladné aspekty v souvislosti s mezilidskými vztahy, svědčí některé náboženské komentáře judaismu. Na jejich základě je pak možné zodpovědět otázku existence lidské sobeckosti ve světě, jež jako lidská vlastnost vychází právě ze specifík stvoření lidského pokolení.

Judaismem se nese jako základní náboženská doktrína úcta k lidskému životu a jeho zachování. Zásada „pikuach nefesh“, jež bývá do českého jazyka překládána například jako „záchrana života“ či „úcta k životu“, umožňuje porušit v podstatě všechny ostatní náboženské zákony pro záchranu lidského života. Judaismus věnoval a dodnes věnuje pozornost stavu lidského těla i duše ve svých náboženských spisech, vyjadřuje se k léčebným metodám a zabývá se také otázkou autonomie pacienta. Vztah k druhému člověku, v případě medicíny k pacientovi, je ale podobně jako je tomu i v dalších náboženských směrech, veden vztahem k Bohu a zákonu, které izraelské pospolitosti Bůh dal. Židovské komunity mají také propracovaný systém sociální pomoci potřebným, který má své kořeny již v biblických dobách.

Pramenem tzv. židovské etiky včetně tzv. lékařské etiky je samozřejmě Tóra neboli Pět knih Mojžíšových, v níž se setkáváme s dalšími základními etickými doktrínami ovlivňujícími vztah k bližnímu. Kromě příkazů obsažených v Dekalogu, jako jsou zákazy vraždy, smilstva, krádeže, křivého svědectví, usilování o cizí maje-

tek (Ex20, 13-17), se tu objevují další ustanovení vztahující se k tzv. gerim⁸ a jejich ochraně a lásce k nim, k dalším sociálně znevýhodněným sociálním skupinám jako sirotci a vdovy, k lásce vůči bližním.⁹ Tyto zásady jsou rozvedeny a rozšířeny v dalších náboženských spisech.

Přes výše řečené reagoval také judaismus na realitu existence sobecké stránky lidské povahy. Odpověď na otázku, odkud tato lidská vlastnost pramení, nám poskytují některé komentáře vztahující se ke stvoření člověka zaznamenaném v biblickém narativu knihy Genesis.

Pro mne byl stvořen svět

Jak již bylo uvedeno výše, zmiňuje Bible statě vztahující se ke stvoření člověka ve verších první kapitoly knihy Genesis: „Bůh stvořil člověka, aby byl jeho obrazem, stvořil ho, aby byl obrazem Božím...“ (Gn1, 27). Právě na stvoření k obrazu Božímu poukazují židovské i křesťanské náboženské spisy, které vidí v tomto narativu základ dobrých vztahů mezi lidmi. Stvoření člověka podané Biblí nicméně vykazuje řadu dalších specifik. K těmto specifikům se řadí singularita Adamova stvoření, jež má za následek, že sice na jedné straně pocházejí všichni lidé z jednoho Adama, na straně druhé ale tato singularita znamená, že člověk chce do jisté míry svět ovládat sám.

Singularitou Adamova stvoření se zabývá traktát babylonského Talmudu Sanhedrin 37a nejprve s důrazem na společný původ všech lidí. Sanhedrin 37a vyvozuje na základě biblického narativu, že kdo zničí jeden život, resp. jednu duši¹⁰ z Izraele, je to, jakoby zničil celý (doslova plný¹¹) svět. A naopak ten, kdo zachová¹² jeden život, resp. jednu duši z Izraele, zachová celý (doslova plný¹³) svět. Jedno z vysvětlení jedinečnosti Adamova stvoření říká, jak uvádí traktát Sanhedrin, že kvůli míru mezi stvořeními (Sanhedrin 37a) neřekne člověk svému příteli: „Můj otec je větší než tvůj otec a nebudou říkat jako heretici¹⁴, že je mnoho autorit¹⁵ v nebesích. Traktát Sanhedrin pokračuje příměrem ražení mincí. Zatímco člověk

⁸ Cizinci, kteří žili s izraelskou pospolitostí.

⁹ Lv19, 18 uvádí: „Nebudeš se mstít synům svého lidu a nezanevřeš na ně, ale budeš milovat bližního svého jako sebe sama. Já jsem Hospodin.“ Srov. Mt22, 39; Mk12, 31. Příkaz o milování svého bližního jako sebe sama je v těchto novozákonních citacích uveden jako druhý nejdůležitější příkaz po příkazu milovat Boha (Dt6, 5, resp. Dt6,4-5). Citováno dle: Bible. Ekumenický překlad. Praha: Česká biblická společnost 1990.

¹⁰ Hebr. נפש אחת . In: Sanhedrin 37a. In: Sanhedrin. The Schottenstein Edition Talmud Bavli. New York: Mesorah Publications 2002. ISBN: 0899067433.

¹¹ Hebr. מלא . In: Sanhedrin 37a.

¹² Hebr. מקיים . Tamtéž.

¹³ Hebr. מלא . Tamtéž.

¹⁴ Hebr. מנינים . Tamtéž.

¹⁵ Hebr. ראשויות . Tamtéž.

označuje jednou pečetí více mincí, a každá mince se podobá jedna druhé, „Král králů, Svatý, nechť je požehnan, utvořil¹⁶ (doslova „vyrazil“) všechny lidi s pečetí Adama, prvního člověka, všichni jsou jeho potomci a nikdo se nepodobá druhému, nýbrž každý musí říci: „Pro mne byl stvořen svět.“¹⁷

Traktát babylonského Talmudu Sanhedrin 38a doplňuje předcházející téma singularity Adamova stvoření tím, že tak bylo učiněno kvůli „rodinám, aby nežárlily jedna na druhou“.... Ale zatímco člověk jedním pečetidlem označuje stejné mince a jsou podobné jedna druhé, Svatý, budiž požehnan, formuje člověka pečetí prvního člověka (Adama) a jeden se druhému nepodobá, neboť je řečeno v biblické knize Job 38,14: „(Země) se mění jak hlína pod pečetidlem, ale oni tu stojí, ač jsou jen šat.“ V rámci rabínské diskuse je vznesena otázka: „A z jakého důvodu jsou obličejové lidi jiné? Neboť aby člověk neviděl hezký domov či hezkou ženu a neřekl by: „Je moje““. Neboť je řečeno (v biblické knize) Job 38,15: „Svévolníkům bude odepráno světlo a zvednutá paže bude přeražena.“ Řekl rabi Me'ir: „Třemi věcmi se člověk odlišuje (od druhého): hlasem, vzezřením a myšlením.“¹⁸

Z výše zmíněného traktátu Sanhedrin 37a cituje slavný a v Praze působící rabín Jehuda Leva ben Becal'el, známý dle akronymu Maharal. Děje se tak v jeho komentáři k mišnickému traktátu Pirkej avot nazvaného Derech chajim, konkrétně ke třetí kapitole, druhému verši, který slovy rabiho Chaniny nabádá k modlení se se za blaho vlády, neboť kdyby nebylo bázně před ní, jeden člověk by druhého zaživa pohltit, jako to činí mořské ryby.

Maharalův komentář k Pirkej avot 3, 2 vychází z traktátu Sanhedrin 37a zabývající se singularitou Adamova stvoření následujícími slovy: „...aby ses naučil, že každý, kdo vymaže (doslova ztratí) jednu duši (život)¹⁸ z Izraele, jakoby ztratil celý svět a každý, kdo udrží jednu duši (život) z Izraele, jako by udržel celý svět.¹⁹ A kvůli míru stvoření, aby jeden neřekl, že jeho otec je větší než otec toho druhého, a aby neřekli heretici, že je mnoho autorit na nebesích, aby se zvěstovala sláva Svatého, budiž požehnan.“ Maharal dále v podstatě opakuje téma výše zmíněné pasáže traktátu Sanhedrin 37a o tom, že Král králů rází každého (člověka) pečetí Adamovou, ale žádný člověk není podobný tomu druhému: „Proto má každý člověk povinnost říci: „Pro mne byl stvořen svět.““ O několik řádků později uvádí, že pokud by člověk-Adam nebyl stvořen jediný, nezdálo by se, že je člověk „celý

¹⁶ Talmudický text používá slovesa טבע, které znamená „vyrazil“. In: Sanhedrin 37a.

¹⁷ Srov. komentář Rašiho k této pasáži. In: Tamtéž.

¹⁸ Hebr. נפש, překládáno také jako „život“.

¹⁹ Maharal se ve svém komentáři vyhýbá termínu מלא a naopak používá spojení כל ה בן בצלאל, יהודה, ליואי: דרך חיים השלם. ירושלים 1961. S. 114.

svět“.²⁰ Na výše řečené navazuje Maharal myšlenkou, že Adam je králem spoda neboli spodních sfér²¹, je jeden král, a ne dva, neboť je už známé ze slov učenců, že neslouží dva králové jedné koruně (Chulin 60). Kdyby nebyl stvořen Adam jediný, nezdálo by se každému člověku, že je celým světem. Byť se lidé od sebe odlišují (díky mnohosti generací), nesou si s sebou pečeť toho, z něhož vzešli, ale protože byl Adam stvořen jediný, nesou si s sebou lidé jedinečnost. A proto dle traktátu Sanhedrin 37 mohou říci: „Pro mne byl stvořen svět.“²²

Byť Maharal uvádí, že kdo zničí jednu duši z Izraele jako by zničil celý svět a kdo zachránil jednu duši z Izraele jako by zachránil celý svět, rozvádí dále toto tvrzení bez zmínky o Izraeli, tj. kdo zničí jednu duši, jako by zničil celý svět. Svět byl stvořen pro Adama, který byl stvořen jediný a Adam jediný je celým světem. ... Vše z říše spoda ovládá Adam, protože je jediný. A pokud by byli dva (Adamové), svět by byl rozdělen.²³

Výše řečené implementuje Maharal na zmíněný výrok rabiho Chaniny zaznamenaný ve spise Pirkej avot 3, 2 a dává tak do souvislosti překonání těchto lidských charakterových stránek s působením vládnoucí složky reprezentované králem, který je jakýmsi nástrojem k jejich překonání či alespoň k odvrácení jejich fatálních důsledků. Krále vidí Maharal jako toho, který spojuje a sjednocuje, a přechází tak od charakteristiky lidství k otázce důležitosti vlády: „Protože (každý) člověk říká: „Pro mne byl stvořen svět“, vidí sám sebe ve světě samotného, proto by pohltit svého druhu, což je stanovením přirozenosti světa, až by ve světě zůstal sám. „A proto řekl (rabi Chanina): „Modli se za blaho království, neboť pokud by nebylo bázň před královstvím“ (Pirkej avot 3, 2), protože (království) spojuje lidi, až se (lidé) sbratří. A pokud by tomu tak nebylo, jeden by pohltit zaživa druhého, neboť každý je celým světem, aby nakonec nezůstal člověk sám.“²⁴ A Maharal dále pokračuje, podobně jako komentář k Pirkej avot zvaný Midraš Šemu’el od Maharalova současníka Šemu’ela Uzedy (16. století)²⁵ tématem povýšenosti člověka: „Neboť podle přirozenosti Stvoření²⁶ je člověk povýšený, a to až do té míry, že člověk svého druhu pohltí.“ To shledává Maharal důvodem výroku r. Chaniny, který bývá vykládán zejména moderními komentátory z politického hlediska. Maharal naopak vidí jako důvod Chaninova výroku slabé stránky lidské přirozenosti, neboť:

²⁰ Ibidem, s. 114.

²¹ Hebr. תחתונים.

²² דרך חיים, s. 114.

²³ Tamtéž, s. 114.

²⁴ Tamtéž, s. 114.

²⁵ אוזידא, שמואל: ספר מדרש שמואל. ווארשא: יצחק גאלדמאן 1876.

²⁶ Hebr. טבע הבריאה.

„Srdce člověka vždy inklinuje k povýšenosti“, a proto je nutná bázeň před královstvím. Povýšenost člověka by mohla vést k tomu, že by ve světě zůstal sám.²⁷

Maharal, podobně jako komentář Midraš Še'mu'el k traktátu Pirkej avot, navazuje posléze na první verš téže kapitoly traktátu Pirkej avot, pokládající tři základní otázky člověka: věz, odkud jsi přišel, kam jdeš a komu budeš v budoucnu skládat účty, aby se člověk nepoddal hříchu.²⁸

Ze slov židovských učenců je patrná inklinace lidského charakteru k sobeckosti, jež je součástí lidské přirozenosti. Objevuje se ve větší či menší míře v každém člověku a ve všech sférách lidské činnosti. Je tedy nutné, aby si byl každý jedinec vědom jednotného původu všech lidí stejně tak jako toho, že za své chování bude jednou skládat účty.

Závěr

Výše uvedené komentáře ilustrují charakteristické rysy lidské povahy vycházející ze specifčnosti stvoření člověka včetně jeho sebestřednosti a povýšenosti. Přes veškerá etická ustanovení obsažená v učeních náboženských systémů je nutná korekce špatných lidských vlastností. Výše uvedené komentáře uvádějí v této souvislosti úlohu vládnoucí moci při ochraně slabších, což je téma aktuální také v současnosti. Slovy slavného učenice Maharala a dle jeho interpretace také slovy starověkého rabiho Chaniny je důležité vyzdvihnout úlohu vládnoucích reprezentantů a modlit se za ně, neboť bez jejich působení by jedna lidská bytost pohltila druhou. Stejně tak je důležité uvědomění si existence špatných lidských vlastností a snaha o jejich polepšení v nitru každého jednotlivce, aby nezůstal na světě jeden jediný Adam.

---

²⁷ דרך חיים, s. 114.

²⁸ Tamtéž, s. 114.